

ЕКОНОМСКО РАТОВАЊЕ
И ПОСЛОВНА ШПИЈУНАЖА
(3)

Пише
др Тодор ПЕТКОВИЋ

ТРКА СЕ
НАСТАВЉА

Трговина оружјем доноси водећим економским силама света, односно њиховом војноиндустријском комплексу, знатно већи профит од профита у грађанским гранама производње и трговине. У тој грани нема ризика од евентуалног колебања цена, а истовремено су осигурани од промена тражње и понуде. Управо су војноиндустријски комплекси све мање ограничени националним оквирима. Светско тржиште наоружања непрекидно се шири у сталној трци за високим профитима, уз растерећење нагомиланих војних залиха и ослобађање од већ застарелих типова наоружања.

Сједињене Америчке Државе су највећи светски извозник оружја, а шест држава чланица Савета за сарадњу Залива – Саудијска Арабија, Кувајт, Оман, Бахреин, Уједињени Арапски Емирати и Катар – припадају групи најбољих купаца. Од 1990. године, када је Ирак извршио инвазију на Кувајт, залиске земље потписале су уговоре о куповини америчког оружја у вредности од тридесет шест милијарди долара. То значи да су те земље учествовале са 32 одсто у укупном америчком извозу оружја и опреме (110,8 милијарди долара) од 1990. до 1997. године.

Затрпане америчким оружјем, после завршетка Заливског рата, поменуте земље почеле су да смањују поруџбине са 14,7 милијарди долара на само 1,7 милијарди 1997. године. Тако великим извозом наоружања и друге ратне војне опреме Америка настоји да неутрализује дефицит биланса насталог углавном због ратног ангажовања и издржавања армија у низу земаља, што износи више од 60 милијарди долара. Након инвазије на Ирак 2003. и његове окупације Америка годишње троши више од 65 милијарди долара само у тој земљи.

Само у 2004. Сједињене Америчке Државе су за одбрану и војне трошкове утрошиле више од четиристо милијарди долара, односно нешто више од 3,5 одсто америчког бруто националног производа. У односу на 2003. то је повећање војног буџета за педесет пет милијарди долара. Данас САД имају највећу морнарицу на свету, треће по величини ваздухопловне снаге и шесту по величини копнену армију на свету, а све оне су неупоредиво боље опремљене од својих супарника и запошљавају укупно 1.430.000 људи.

ТЕМПО ЈЕ СВЕ БРЖИ

У време хладног рата, када је Совјетски Савез покушавао да држи корак са Америком у војној спремности и снази, коштало их је то скоро половину бруто националног производа. Само тај податак је довољан да покаже ко је и зашто морао да изгуби неравноправну трку. Међутим, Русија се веома брзо опоравља када је у питању извоз наоружања. Тако је у

2003. Русија извезла наоружање у вредности пет и по милијарди долара. Највећи купци су Индија и Кина, јер су за две милијарде долара купиле 36 комада летелица типа Су-30, које по својим одликама спадају управо у технолошки врх када је реч о тој врсти борбених авиона. Истовремено, током 2003. године Алжир је од Русије наручио 50 авиона типа МиГ-29, у вредности једну и по милијарду долара.

У односу на Русију, САД раде на развоју своје противракетне одбране, која је још увек у почетној фази. У наредних пет година Америка планира издвајање педесет милијарди долара за развој тог система, који је суочен с немогућим задатком "погађања метка метком". Америчка Агенција за ракетну одбрану објавила је почетком 2004. да ће систем до краја године бити опремљен тако да заштити педесет држава САД од ограниченог напада балистичких ракета. Такви односи између САД и Русије, због улагања све већих средстава у развој наоружања, прете да поново покрену међународну трку у наоружавању.

Истовремено, Америка само за научна истраживања и развој у области одбране троши три пута више него што у тој области чине следећих по рангу шест сила заједно. Другим речима, САД у војнонаучна истраживања улажу више него што износе сви трошкови за одбрану Велике Британије и Немачке. Милитаризација научних истраживања, нажалост, попримила је доминантну позицију у укупним издацима за истраживања уопште.

Учешће војних расхода за научна истраживања у САД, у маси укупних издатака за научна истраживања, износи данас од 80 до 83 одсто. Највећи део средстава за научна истраживања и у другим земљама развијеног света користи се за војне сврхе. Тако је, на пример, у САД само за неке нове врсте наоружања утрошено четрдесет пет милијарди долара, што представља више од 52 одсто свих расхода федералног буџета.

Све већи напори на плану војних истраживања повезани су са тражњом новијих типова оружја и средстава за вођење ратова са масовним уништавањем, за "предност" у односу на друге економски водеће земље света, што савремени научноистраживачки развој ставља у уске границе војне економије. На тај се начин војна економија ставља у функцију милитаризма, док се осталим цивилним научним истраживањима остављају готово симболична средства, често и сама везана за војноиндустријски комплекс.

Темпо раста војних расхода је из године у годину све бржи, као и раст војних буџета економски најразвијенијих земаља света. Та чињеница указује да се трка у наоружавању наставља и после престанка хладног рата, односно "мртва трка остаје".

Пред водеће индустријске земље света поставља се зато питање: или даља нездржива трка и гомилање војног потенцијала, или преусмеравање војноиндустријског комплекса и научно-технолошке политике за мирнодопске потребе и решавање дубоких економских и социјалних проблема којима је оптерећен савремени свет. Сматра се, уколико би економски развијене земље само за један постотак смањиле своје војне расходе, да би то осигурало довољно средстава да се бар отклони глад. Управо данас, уз такву милитаризацију економије и огромне војне расходе, скоро милијарду људи гладује, а још толико је неухрањено. Дакле, сваки пети човек на свету је гладан и неухрањен, а тиме подложен болестима и епидемијама које све чешће харају светом (углавном неразвијеним земљама).

Према неким војним економистима, да би се победила глад у свету, незапосленост, болест и слично, требало би годишње утрошити четрдесет милијарди долара, што представља само 10 одсто годишњих расхода за војне потребе само САД. Занимљив је податак да сва средства прикупљена у последњих десет година за борбу против великих богиња нису довољна да се набави један стратешки бомбардер. Војни расходи учињени само у току једног дана износе више него што се у последњим годинама прикупило средстава за борбу против маларије (а она угрожава више од милијарду људи у више од 60 земаља света), а светској здравственој организацији довољно би било четиристо педесет милиона долара да се победи маларија. То је само трећина расхода потребних за изградњу атомске подморнице "Традент".

МИЛИТАРИЗАЦИЈА СВЕМИРА

Почетком 2004. Америка је спектакуларно најавила нову фазу освајања свемира слањем летелица с људском посадом и формирањем прве људске свемирске станице на Месецу 2018. године. У исто време и Русија је најавила наставак истраживања космоса, те је с тим циљем потписала споразум с Казахстаном о продужењу закупа космодрома "Бајконур". Тако је 2004, с милитаризацијом свемира, потврдила четврту димензију модерног ратовања Америке и Русије, док се претходна 2003. завршила с првим Кинезом у космосу.

Развој технологије спустио је космичку димензију ратовања све до тактичких јединица, па чак и појединаца, који данас уз помоћ уређаја ГПС непогрешиво лоцирају своју позицију. Свемирске команде у Русији и САД нису више војна егзотика "звезданих ратова", већ нешто уобичајено у актуелном животу оружаних снага те две земље. Да би се добро и успешно ратовало на Земљи, мора се помно контолисати свемир, а да би се потенцијални противник одвратио од ратне авантуре мора се поседовати ефикасан сателитски извиђачки систем у свемиру.

Међутим, огроман раст војних расхода није успео да осигура стабилност раста привреда економски најразвијенијих земаља, због чега оне све дубље падају у рецесију. Последњих година то се очитува у кризи раста незапослености и нестабилности (инфлацији). Појава стагфлације – инфлације, ниске стопе раста и незапослености – као најгора могућа варијанта комбинација више циљева у развоју сваке привреде, најбољи је доказ за то.

ФАВОРИТИ

У односу на САД и остале чланице НАТО, по издвајању средстава за војне потребе не заостају много ни Кина, Индија и

Јапан. Тако је Кина повећала свој војни буџет за 11,6 одсто у односу на 2003. годину, када је износио 22,4 милијарде долара. У поређењу са САД, највећа армија света (Кина, која броји око два и по милиона војника) још увек има минималан буџет. Чак и ако се узму у обзир сва скривена средства финансирања кинеских оружаних снага, америчка војска добија 18 пута више. Само у току 2003. године Кина је од Русије наручила наоружање у вредности већој од три милијарде долара (разараче, подморнице и нове верзије борбених авиона, као што су Су-27 и Су-30МК). Истовремено је уговорен и трансфер технологије.

У кинеским истраживачким институтима који се баве ласерском технологијом, посебно минијатуризацијом нуклеарног оружја, тренутно ради око 2.000 руских инжењера и техничара. Заједно са кинеским стручњацима они раде на пројектима производње крстарећих пројектила, нуклеарних подморница и оружја које је стационирано у космосу. Кина и Русија постигле су неку врсту начелног договора о заједничком коришћењу руског сателитског система за глобално позиционирање GLO-NASS, што би кинеској армији омогућило да одреди мете за своје ракете и пројектиле ваздух-ваздух, али и мете у оквиру новог балистичког одбрамбеног система, што је противтежа америчким напорима да се изгради ракетни одбрамбени штит.

Поред сарадње с Русијом, Кина настоји да војну сарадњу развија и са другим земљама, посебно са Ираном и Израелом. Међутим, ту Кина има одређених проблема, по-

водеће компаније војноиндустријског комплекса, да би себи обезбедиле тржиште за продају наоружања и војне опреме, отварају кризна жаришта, изазивају сукобе ниског интензитета и управљају даљим токовима. Сукоби ниског интензитета, за шта су се специјализовале најмоћније војне компаније, биће ратови који ће доминирати у првом периоду 21. века. Њихова виртуелност и насумична природа могле би да поткопају одрживост бројних националних држава.

Овакви ратови пркосе општеприхваћеним начинима решавања сукоба, стварајући услове који су допринели ширењу војних компанија у тој области. Такве војне компаније се, углавном, региструју оф-шор, јер се тако могу лако пребацити у друге земље, што отежава покушаје да се доведу под јурисдикцију одређене државе.

Страни аутори тврде да је иза разбијања СФРЈ добрим делом стајао и војноиндустријски комплекс САД. Разлог је лежао у чињеници да је тадашња СФРЈ била међу водећим светским државама по вредности годишњег извоза наоружања и опреме. Тако је последњих година СФРЈ извозила наоружање и инжењеринг у вредности од милијарду и по америчких долара, а у току су били послови који би тај износ могли удвостручити. Изнети подаци довољно говоре о томе да смо постигли веома значајне резултате у истраживању, развоју, производњи и извозу наоружања и војне опреме.

себно због уплитања САД, које се противе извозу високоспецијализоване војне опреме и технологије у Кину. Управо због тога је и спречена продаја израелског радарског система авиона AVAKS, вредног двеста педесет милиона долара. Сједињене Америчке Државе су крајем 2003. спречиле извоз најсавременијих израелских беспилотних летелица у Кину у вредности од петсто милиона долара.

Толика средства намењена куповини најсавременије војне технике почела су да се издвајају као последица рата високе технологије, коју су Американци применили у Пустинској олуји 1991, у рату против Југославије 1999, те у рату против Ирака 2003. године. Кина зато настоји да што пре надокнади технолошко заостајање, без обзира на стратешки потенцијал од 24 интерконтиненталне ракете са нуклеарним бојним главама, који непрекидно модернизује. Након одређеног периода стратешког партнерства између Кине и САД, нова америчка

администрација је те односе редефинисала у односе "стратешких конкурената". У Кини се САД све више посматрају као препрека на путу ка статусу регионалне суперсиле.

Индија се у последње време јавља као велики купац оружја, јер жели да буде третирана као регионална сила. Према визији развоја предвиђа се да ће Индија постати суперсила до 2020, док је економски сада трећа по снази у Азији. Значајан инструмент у том погледу јесте амбициозан програм наоружавања индијске војске. Да би тај програм реализовали, настоје да остваре технолошко партнерство са САД. У том погледу важна је најновија одлука САД да олабаве извозну контролу за цивилну нуклеарну и свемирску технику и да продубе сарадњу с Индијом у домену високе технологије. За Индију то представља прећутно признање њихове земље као атомске силе. Тај корак ће помоћи и даљи развој информатичке технологије, која је ионако у процвату. То би чак Индију могло претворити у партнера САД у развоју ракетног одбрамбеног система. Америка се, осим тога, нада да би Индија могла да постане велики купац америчког оружја. Од једне формалне војне алијансе САД и Индије још је далеко. Пре него што Индија добије приступ осетљивој технологији САД, она мора да заоштри своју извозну контролу, како би распршила бојазан од пролиферације нуклеарне и ракетне технологије.

Јапан заједно са САД ради на припреми система ракетне одбране још од 1998, када је Северна Кореја лансирала балистичку ракету која је прелетела јапанску територију. Зато Јапан планира да од 2004. до 2007. потроши око 4,2 милијарде долара за куповину двостепеног система ракетне одбране развијеног у САД. ■

(Крај)